

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته اندیشه سیاسی در اسلام

عنوان:

نسبت سنجی اندیشه سیاسی جریان‌های فکری درون جنبش اسلام‌گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر یحیی فوزی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سید صدرالدین موسوی

پژوهشگر:

عباس علی بخشی

مهرماه ۱۳۹۳

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می‌باشد.
چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی می‌باشد.

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم

به پاس همه رنج‌ها و سختی‌هایی که در طول زندگی تحمل نمودند.

تقدیم به

خواهران و برادر مهربانم

که حمایت‌های عاطفی‌شان هیچ‌گاه از من دریغ نشد.

تقدیر و شکر:

نمت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت هر نفسی که فرو می رود مدّ حیات است و چون برمی آید مفرح ذات پس در هر نفسی دو نعمت موجود است و بر هر نعمت شگرتی واجب.

در آغاز وظیفه خود می دانم که به بهانه جبران اندکی از زحمات بی دریغ اساتید محترم راهنما و مشاور که در طی مطالعه و تدوین

پایان نامه با اطلاعات غنی خویش راه گشای اصلی پژوهش بوده اند کمال شکر و قدردانی و افر را بنمایم. استاد ارجمند راهنما

جناب آقای دکتر یحیی فوزی که از همان ابتدای تصویب موضوع از راهنمایی ایشان بهره گرفتارم و با صبر و حوصله کم

نظیر و دقت نظر خویش زحمت مطالعه آن را بر خویش هموار کرده و نکات و راهنمایی های لازم را بهم چون پدری دلسوز

بر فرزندش ارائه می دادند. هم چنین از استاد بزرگوار مشاور جناب آقای دکتر سید صدرالدین موسوی که در مراحل

مختلف تدوین پایان نامه راه را برایم هموار نمودند نهایت سپاس را دارم.

سپاس بی نهایت از پدر و مادر فداکارم که زحماتشان با بیچ و اژه ای قابل قدردانی نیست و برادر و خواهران گرانمایه ام

که با لطف و زحمات بی پایان خویش همواره یاور و پشتیبانم بوده اند را دارم.

شماره: ۵۲۲۶۶۵۴۸

تاریخ: ۱۳۹۳/۰۷/۳۰

پیوست: /

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

باسمه تعالی

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی (س) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای عباس علی بخشی دانشجوی رشته اندیشه سیاسی در اسلام تحت عنوان: «نسبت سنجی اندیشه سیاسی جریان های فکری درون جنبش اسلام گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران»

در تاریخ ۱۳۹۳/۷/۳۰ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از

پایان نامه کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه بیانی امتیاز: ۱۹/۷۵...۵۵...۱۹/۷۵ دفاع مجدد مردود

قبول مشروط با درجه: (با اصلاح)..... امتیاز:..... مرجع تأیید نهایی:

شرح اصلاحات مورد نیاز:

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص میگردد:

الف) قابل قبول از	ب) مردود
۱- قبول با درجه عالی ۱۹-۲۰	۱- قبول با درجه بسیار خوب ۱۸-۱۸/۹۹
۲- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹	۲- قبول با درجه خوب ۱۸-۱۸/۹۹
۳- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹	۳- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹
۴- قابل قبول ۱۴-۱۵/۹۹	۴- قابل قبول ۱۴-۱۵/۹۹
۱۴ به بالا	کمتر از ۱۴

امضاء	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	عضای هیأت داوران
استاد		جناب آقای دکتر یحیی فوزی	۱- استاد راهنما:
استادیار		جناب آقای دکتر سید صدرالدین موسوی	۲- استاد مشاور:
استادیار		جناب آقای دکتر علی مرشدی زاد	۳- استاد ناظر:
استادیار		جناب آقای دکتر منصور انصاری	۴- استاد ناظر:

امضاء	امضاء	امضاء
مدیریت تحصیلات تکمیلی	نماینده تحصیلات تکمیلی	مدیر گروه

آدرس: اتوبان تهران - قم، قبل از عوارضی، حرم مطهر امام خمینی (ره)، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی، تلفن: ۵۱۰۸۵۰۰۰، نمابر: ۵۵۲۳۵۶۶۱
سایت اینترنتی: www.ri-khomeini.ac.ir، پست الکترونیک: info@ri-khomeini.ac.ir، صندوق پستی: ۱۸۱۵۵/۱۳۴، کد پستی: ۱۸۱۵۱۶۳۱۱۱

چکیده

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: اندیشه سیاسی در اسلام
عنوان پایان نامه: نسبت سنجی اندیشه سیاسی جریان‌های فکری درون جنبش اسلام‌گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران
نام و نام خانوادگی دانشجو: عباس علی بخشی
استاد راهنما: دکتر یحیی فوزی
استاد مشاور: دکتر سید صدرالدین موسوی
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۲/۴/۵
تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۳/۷/۳۰
<p>چکیده: جنبش‌های اسلامی در پاسخ به ضعف و انحطاط جوامع اسلامی و هجوم گسترده و همه جانبه غرب به این جوامع به وجود آمده و امروزه به مهم‌ترین و تأثیرگذارترین جریان حاضر و فعال در جهان اسلام مبدل شده‌اند. از جمله جنبش‌های موفق و اثرگذار معاصر، انقلاب اسلامی ایران می‌باشد که توانسته است تشکیل حکومت داده و نظام سیاسی مورد نظر خود را عملی سازد. اما باید گفت که همه جنبش‌های اسلام‌گرا با یکدیگر یکسان و هماهنگ نیستند و آن‌ها بر اساس مبانی و خاستگاه معرفتی خویش استراتژی و خط مشی متفاوتی را اتخاذ می‌کنند. اتخاذ چنین رویکردهایی از سوی جنبش‌های اسلامی گاه به رویارویی و تقابل آن‌ها نیز انجامده است. بنابراین برای انقلاب اسلامی ایران و نظام برآمده از آن یعنی جمهوری اسلامی ایران ضروری است تا از مبانی اندیشه سیاسی این جنبش‌ها شناخت کاملی داشته باشد و به اتخاذ رویکرد متناسبی با آن‌ها بپردازد. پژوهش حاضر این مهم را بر عهده گرفته و به نسبت سنجی اندیشه سیاسی جنبش‌های اسلامی معاصر و فعال در عرصه سیاسی جهان اسلام با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران بر اساس ده شاخصه مهم اندیشه سیاسی می‌پردازد؛ این ده شاخصه به ترتیب عبارتند از: بررسی رابطه بین دین، سیاست و حکومت، نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن، نقش و جایگاه مردم در حکومت، ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی، نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام، نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد، نوع نگاه به غرب و تجدد، نقش سیاسی - اجتماعی زنان، مسأله فلسطین و اسرائیل، استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی ارائه شده از سوی این جنبش‌ها. با توجه به این ده شاخصه می‌توان میزان دوری و نزدیکی و وجوه تشابه و افتراق اندیشه سیاسی جنبش‌های اسلامی معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران را سنجید و یک تحلیل مناسب و درخور در رابطه با این جنبش‌ها ارائه داد. بر این اساس نیز، یافته‌های پژوهش نشان دهنده آن است که جنبش‌های اسلامی اصلاح طلب شیعی و سنی نسبت به جنبش‌های بنیادگرای سلفی از همگونی بیشتری با انقلاب اسلامی ایران برخوردار هستند.</p> <p>واژگان کلیدی: جنبش اسلامی، انقلاب اسلامی ایران، اندیشه سیاسی، جریان اسلام‌گرا، اخوان المسلمین، حماس، حزب الله لبنان، وهابیت حکومتی، القاعده، طالبان.</p>

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
۱. بیان و ضرورت مسأله	۲
۲. سؤالات اصلی	۲
۳. سؤالات فرعی	۲
۴. فرضیه پژوهش	۳
۵. روش گردآوری اطلاعات	۳
۶. سازمان‌دهی پژوهش	۴

فصل اول: کلیات

مبحث اول: مفاهیم	۸
۱. نسبت	۸
۲. سنجش	۸
۳. اندیشه سیاسی	۹
۴. جریان	۹
۵. جنبش اجتماعی	۱۰
۵-۱. مفهوم جنبش اجتماعی	۱۰
۵-۲. ویژگی‌های جنبش‌های اجتماعی	۱۱
۵-۳. انواع جنبش‌های اجتماعی	۱۲
۵-۴. مراحل جنبش‌های اجتماعی	۱۳
۵-۵. اصول جنبش‌های اجتماعی	۱۴
۵-۶. کارکرد جنبش‌های اجتماعی	۱۴
۵-۷. استراتژی جنبش‌های اجتماعی	۱۵
۵-۸. تاکتیک جنبش‌های اجتماعی	۱۵
۶. اسلام‌گرایی به عنوان یک جنبش اجتماعی	۱۶
مبحث دوم: مفهوم جنبش‌های اسلامی و ویژگی‌های آن	۱۷
۱. تعریف جنبش‌های اسلامی	۱۷
۲. اشتراکات و افتراقات جنبش‌های اسلامی	۱۸

- ۱-۲. وجوه افتراق جنبش‌های اسلامی ۱۸
- ۲-۲. وجوه اشتراک جنبش‌های اسلامی ۲۰
۳. تأثیرگذاری جنبش‌های اسلامی ۲۱

مبحث سوم: نظریات مختلف پیرامون علل شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی ۲۵

۱. نظریات ارائه شده از سوی اندیشمندان مسلمان درباره علل شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی ۲۵
- ۱-۱. نظریه تجدید حیات اسلامی خورشید احمد ۲۵
- ۲-۱. رهیافت اجتماعی - سیاسی حسن حنفی ۲۶
- ۳-۱. دیدگاه فهد النفیسی ۲۷
- ۴-۱. دیدگاه محمد سعید عشاوی ۲۹
- ۵-۱. دیدگاه فرهنگی - قومی برهان غلیون ۳۰
- ۶-۱. دیدگاه ایدئولوژیک - عقیدتی رضوان السید ۳۱
- ۷-۱. جنبش‌های اسلامی در نگاه احمد موثقی ۳۲
- ۸-۱. بحران هژمونی بابی سعید ۳۳
- ۹-۱. دیدگاه هشام شرابی ۳۳
- ۱۰-۱. اسلام‌گرایان و انگیزه اقدامات جمعی ۳۴
۲. نظریات ارائه شده از سوی اندیشمندان غربی در باب علل شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی ۳۵
- ۱-۲. دیدگاه ژاک برک ۳۵
- ۲-۲. تحلیل جامعه‌شناختی کیپل ۳۶
- ۳-۲. نظریه گرهارد هوپ ۳۷
- ۴-۲. توماس بوتکو و جنگ بر سر هژمونی ۳۷
- ۵-۲. نظریه ادواری هرایر دکمجان ۳۸
- ۶-۲. دیدگاه امانوئل کاستلز ۴۱
- ۷-۲. نظریه بحران نوسازی هینس ۴۱
- ۸-۲. دیدگاه سی‌رایت میلز ۴۲
- ۹-۲. دیدگاه فولر ۴۲
- ۱۰-۲. دیدگاه اولویه روآ ۴۲
- ۱۱-۲. دیدگاه بنیامین باربر ۴۳

مبحث چهارم: بررسی مختصات جریان‌های مختلف فکری جنبش‌های اسلامی معاصر

- ۴۴ ۴۴
۱. تقسیم‌بندی بر اساس مختصات دینی - مذهبی ۴۶
۲. مختصات جغرافیایی - محیطی ۴۷
۳. مختصات سیاسی - اجتماعی ۴۸

۴۸ ۱-۳. سنت‌گرایی
۴۹ ۲-۳. تجددگرایی سکولار
۴۹ ۳-۳. اصلاح‌طلبی دینی
۵۰ ۴-۳. بنیادگرایی اسلامی
۵۳ ۵-۳. نوگرایی دینی
۵۳ ۴. تقسیم‌بندی بر اساس ویژگی احیاگری - بازسازی دینی
۵۴ ۱-۴. سلفیه
۵۶ ۲-۴. اصلاح‌گرایان رادیکال
۵۷ ۵. مختصات معرفت‌شناسی دینی - فقهی
۵۸ ۱-۵. جنبش‌های نقل‌گرا
۵۸ ۱-۱-۵. جنبش‌های نقل‌گرای سنتی محافظه‌کار
۵۸ ۲-۱-۵. جنبش‌های نقل‌گرای رادیکال
۵۹ ۲-۵. جنبش‌های عقل‌گرا
۵۹ ۱-۲-۵. عقل‌گرای تجدد محور
۵۹ ۲-۲-۵. جنبش‌های عقل‌گرای اجتهادی
۶۰ ۳-۵. جنبش‌های صوفیانه
۶۰ ۶. تقسیم‌بندی بر اساس مختصات فعالیتی - مبارزاتی

مبحث پنجم: طرح یک چارچوب نظری؛ نسبت‌سنجی اندیشه سیاسی جریان‌های فکری

درون جنبش اسلام‌گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۶۳

۶۸ ۱. بررسی رابطه بین دین، سیاست و حکومت
۶۹ ۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن
۷۰ ۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت (پذیرش و عزل‌حاکم، تصمیم‌گیری سیاسی، نقد و اعتراض) ...
۷۰ ۴. ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی
۷۱ ۵. نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام
۷۱ ۶. نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد
۷۳ ۷. نوع نگاه به غرب و تجدد
۷۳ ۸. نقش سیاسی - اجتماعی زنان
۷۴ ۹. مسأله فلسطین و اسرائیل
۷۴ ۱۰. استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی

فصل دوم: اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران

مبحث اول: انقلاب اسلامی ایران و اندیشه سیاسی شیعه ۷۸

۱. اصول و مبانی اندیشه سیاسی شیعه ۷۸
- ۱-۱. حاکمیت الهی ۷۹
- ۲-۱. عدل ۷۹
- ۳-۱. امامت ۷۹
- ۱-۳-۱. مرجعیت دینی ۸۰
- ۲-۳-۱. ولایت معنوی ۸۰
- ۳-۳-۱. رهبری سیاسی ۸۰
- ۴-۱. فقه سیاسی ۸۰
- ۵-۱. فلسفه سیاسی ۸۲
۲. سیر تطور اندیشه و فقه سیاسی شیعه ۸۲
- ۱-۲. دوران امامت ۸۳
- ۲-۲. دوران رو آوردن به سلطان عادل ۸۳
- ۳-۲. دوره مشروعیت دادن به سلطان عادل ۸۳
- ۴-۲. دوره رویکرد به حکومت مردمی و عرفی ۸۴
- ۵-۲. دوره ولایت فقیه و جمهوری اسلامی ۸۴
۳. مبانی اندیشه‌ای و ویژگی‌های انقلاب اسلامی ایران ۸۴
- ۱-۳. مبانی نظری انقلاب اسلامی ایران ۸۴
- ۱-۱-۳. اصل وجوب تأسیس حکومت اسلامی ۸۴
- ۲-۱-۳. اصل ولایت فقیه ۸۵
- ۳-۱-۳. مردم سالاری دینی ۸۵
- ۲-۳. ویژگی‌های انقلاب اسلامی ایران و ماهیت آن ۸۶
- ۱-۲-۳. مذهبی بودن ۸۶
- ۲-۲-۳. نفوذ رهبری ۸۷
- ۳-۲-۳. فراگیری قشری ۸۷
- ۴-۲-۳. استقلال و عدم اتکاء به قدرت خارجی ۸۷

مبحث دوم: نسبت اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران با ده شاخصه مطرح شده در

چارچوب نظری ۸۸

۱. رابطه بین دین، سیاست و حکومت ۸۸
۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن ۹۰

۹۱نقش و جایگاه مردم در حکومت
۹۳ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی
۹۵نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام
۹۷نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد
۹۹نوع نگاه به غرب و تجدد
۱۰۱نقش سیاسی - اجتماعی زنان
۱۰۲مسأله فلسطین و اسرائیل
۱۰۴استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی

فصل سوم: ساختار و ماهیت جنبش‌های اسلامی معاصر

۱۰۹مبحث اول: ساختار و ماهیت جنبش‌های اسلامی اطلاع طلب
۱۰۹گفتار اول: ساختار و ماهیت جنبش‌های اسلامی اصلاح طلب سنی یا اخوانی
۱۱۰اول: ساختار و ماهیت جنبش اصلاح طلب سنی جماعت اخوان المسلمین
۱۱۰۱. آشنایی با کشور مصر و زمینه‌های شکل‌گیری اخوان المسلمین
۱۱۲۲. سیر تحول تاریخی جمعیت اخوان المسلمین
۱۱۷۳. اصول و اهداف جمعیت اخوان المسلمین
۱۱۹۳-۱- علمی
۱۲۰۳-۲- عملی
۱۲۰۳-۳- اقتصادی
۱۲۰۳-۴- اجتماعی نوع دوستانه
۱۲۰۳-۵- ناسیونالیستی و میهن پرستانه
۱۲۰۳-۶- انسان‌گرایانه و جهانی
۱۲۱۴. انشعابات درون اخوان المسلمین و شکل‌گیری گروه‌های اسلام‌گرای جدید
۱۲۳۵. ساختار سازمانی و تشکیلاتی جمعیت اخوان المسلمین
۱۲۳۵-۱- مرشد عام
۱۲۴۵-۲- مکتب ارشاد
۱۲۴۵-۳- مجلس شورا
۱۲۴۵-۴- شبکه بین‌المللی اخوان المسلمین
۱۲۵۵-۵- شعبات اخوان المسلمین در سایر کشورها

دوم، ساختار و ماهیت جنبش سنی- اخوانی حماس..... ۱۳۸

- ۱. فلسطین و مسأله آن ۱۲۸
- ۲. زمینه‌های شکل‌گیری گروه‌های مقاومت فلسطینی ۱۳۰
- ۳. تأسیس حماس و سیر تحول آن ۱۳۱
- ۴. شخصیت‌ها و بنیان‌گذاران حماس ۱۳۲
- ۵. تشکیلات سازمانی حماس ۱۳۵
- ۵-۱. دفتر سیاسی ۱۳۷
- ۵-۲. شاخه نظامی ۱۳۷
- ۵-۳. دولت حماس ۱۳۷
- ۵-۴. فراکسیون تغییر و اصلاح ۱۳۸
- ۵-۵. دفاتر خارجی ۱۳۸
- ۵-۶. شورای رهبری اسراء در زندان‌های اسرائیل ۱۳۸
- ۶. اصول اندیشه‌ای و اعتقادی جنبش حماس ۱۳۸
- ۶-۱. مقابله با اسرائیل ۱۳۹
- ۶-۲. ایستادگی و مبارزه ۱۳۹
- ۶-۳. موضع‌گیری در قبال گروه‌ها و سازمان‌های فلسطینی ۱۴۰
- ۶-۴. موضع‌گیری در قبال دیگر جنبش‌های رهائی‌بخش ۱۴۱
- ۶-۵. موضع‌گیری نسبت به مناسبات خارجی ۱۴۱
- ۷. اهداف و فعالیت‌های جنبش حماس ۱۴۱
- ۷-۱. اهداف جنبش مقاومت اسلامی حماس ۱۴۲
- ۷-۱-۱. هدف عمومی؛ برقراری دولت اسلامی ۱۴۲
- ۷-۱-۲. هدف استراتژیک؛ آزادسازی همه سرزمین فلسطین ۱۴۴
- ۷-۱-۳. اهداف مرحله‌ای حماس ۱۴۳
- ۷-۱-۴. اهداف آنی جنبش حماس ۱۴۴
- ۷-۲. فعالیت‌های حماس ۱۴۴
- ۷-۲-۱. فعالیت‌های اجتماعی ۱۴۴
- ۷-۲-۲. فعالیت‌های نظامی ۱۴۵

گفتار دوم، ساختار و ماهیت جنبش شیعی حزب الله لبنان ۱۴۶

- ۱. زمینه‌های شکل‌گیری حزب الله لبنان و چگونگی تأسیس آن ۱۴۶
- ۱-۱. کشور لبنان، آشفتگی قومی و محرومیت شیعیان ۱۴۶
- ۱-۲. حمله اسرائیل به لبنان ۱۴۶
- ۱-۳. وقوع انقلاب اسلامی در ایران ۱۴۹

۱۵۰۴-۱.تأسیس حزب الله لبنان.....
۱۵۰۲.شخصیت‌های مهم و تأثیرگذار حزب الله لبنان.....
۱۵۲۳.تحولات درونی حزب الله لبنان در دوره جدید.....
۱۵۳۴.سازمان و تشکیلات حزب الله لبنان.....
۱۵۳۴-۱.شورای اجرایی.....
۱۵۳۴-۲.شورای پارلمانی.....
۱۵۳۴-۳.شورای برنامه‌ریزی.....
۱۵۳۴-۴.شورای سیاسی.....
۱۵۴۴-۵.شورای جهادی.....
۱۵۴۴-۶.شورای قضایی.....
۱۵۵۵.مبانی اندیشه‌ای و اعتقادی حزب الله لبنان.....
۱۵۶۵-۱.نمادگرایی شیعه.....
۱۵۷۵-۲.محوریت روحانیت در عمل سیاسی.....
۱۵۷۵-۳.ادبیات سیاسی و روش‌های تبلیغاتی.....
۱۵۸۶.اهداف و فعالیت‌های جنبش حزب الله لبنان.....
۱۵۹۶-۱.اهداف.....
۱۶۰۶-۲.فعالیت‌ها.....
۱۶۰۶-۲-۱.فعالیت‌های سیاسی.....
۱۶۱۶-۲-۲.فعالیت‌های رسانه‌ای.....
۱۶۱۶-۲-۳.فعالیت‌های اجتماعی.....
۱۶۲مبحث دوم؛ ساختار و ماهیت جنبش‌های اسلامی بنیادگرای سلفی.....
۱۶۳گفتار اول؛ ساختار و ماهیت جریان بنیادگرای سلفی- حکومتی وهابیت.....
۱۶۳۱.پیشینه وهابیت.....
۱۶۷۲.جریان‌های درونی وهابیت.....
۱۶۸۲-۱.وهابیت حکومتی، سنتی و وابسته به تشکیلات رسمی وهابیت.....
۱۷۰۲-۲.وهابیت تکفیری یا جهادی.....
۱۷۳۲-۳.وهابیت اصلاح طلب یا میانه‌رو.....
۱۷۵۳.سازمان و تشکیلات وهابیت حکومتی.....
۱۷۵۳-۱.سازمان رهبری وهابیت.....
۱۷۶۳-۲.نهادهای سازمان‌های وهابیت حکومتی.....
۱۷۷۳-۳.مراکز علمی- دانشگاهی و مذهبی.....
۱۷۸۳-۴.کتابخانه‌ها.....

- ۱۷۸ ۵-۳. مؤسسات انتشاراتی و چاپخانه‌ها
- ۱۷۹ ۶-۳. مطبوعات، رادیو و تلویزیون و خبرگزاری‌ها
- ۱۷۹ ۴. اهداف و فعالیت‌های وهابیت حکومتی - مکتبی
- ۱۸۰ ۴-۱. اهداف
- ۱۸۱ ۴-۲. فعالیت‌ها
- ۱۸۱ ۴-۲-۱. فعالیت داخل عربستان
- ۱۸۱ ۴-۲-۲. فعالیت وهابیت در خارج از مرزهای عربستان

گفتار دوم، ساختار و ماهیت جنبش‌های اسلامی بنیادگرای سلفی تکفیری - جهادی

۱۸۳

اول: ساختار و ماهیت جریان بنیادگرای سلفی تکفیری - جهادی القاعده ۱۸۴

- ۱۸۴ ۱. ریشه‌ها، چگونگی شکل‌گیری و تأسیس سازمان القاعده
- ۱۸۴ ۱-۱. ریشه‌های شکل‌گیری
- ۱۸۴ ۱-۲. تهاجم شوروی به افغانستان
- ۱۸۵ ۱-۳. تأسیس القاعده
- ۱۸۷ ۲. سیر تحولات در القاعده
- ۱۸۷ ۲-۱. وضعیت القاعده پس از ۱۱ سپتامبر
- ۱۸۹ ۲-۲. القاعده پس از بن لادن
- ۱۹۱ ۳. رهبران و بنیان‌گذاران القاعده
- ۱۹۶ ۴. سازمان و تشکیلات القاعده
- ۱۹۶ ۴-۱. کادر رهبری
- ۱۹۷ ۴-۲. کمیته‌های اجرایی
- ۱۹۷ ۴-۲-۱. کمیته نظامی
- ۱۹۷ ۴-۲-۲. کمیته مالی - تجاری
- ۱۹۸ ۴-۲-۳. کمیته مقررات
- ۱۹۸ ۴-۲-۴. کمیته فتوا
- ۱۹۸ ۴-۲-۵. کمیته رسانه
- ۱۹۸ ۴-۳. منابع مالی
- ۱۹۸ ۴-۴. عضوگیری
- ۱۹۹ ۴-۵. تبلیغات
- ۱۹۹ ۴-۶. شبکه‌ها و شعبات
- ۲۰۰ ۴-۶-۱. حوزه هند و پاکستان
- ۲۰۰ ۴-۶-۲. حوزه منطقه آسیای مرکزی

۲۰۰حوزه جنوب شرق آسیا
۲۰۰حوزه خاورمیانه و خلیج فارس
۲۰۲حوزه غرب عربی و مدیترانه
۲۰۴اصول اندیشه‌ای و تفکراتی القاعده
۲۰۶استراتژی، اهداف و فعالیت‌های سازمان القاعده
۲۰۷۱-۶ اهداف القاعده
۲۰۸۲-۶ استراتژی و راهبردهای القاعده
۲۱۰ دوم، ساختار و ماهیت جنبش طالبان
۲۱۰۱. روند شکل‌گیری و زمینه‌های پیدایش طالبان
۲۱۰۱-۱. آشنایی با کشور افغانستان
۲۱۰۲-۱. زمینه‌های پیدایش و ظهور طالبان
۲۱۱۱-۲-۱. عوامل داخلی ظهور و رشد طالبان
۲۱۲۲-۲-۱. عوامل منطقه‌ای ظهور و رشد طالبان
۲۱۳۳-۱. شکل‌گیری و تأسیس طالبان
۲۱۵۴-۱. نئوطالبان
۲۱۶۲. تشکیلات و نظام سیاسی طالبان
۲۱۷۱-۲. رهبری جنبش
۲۱۷۲-۲. مجلس موقت
۲۱۷۳-۲. مجلس شورای عالی
۲۱۸۴-۲. مجلس وزرا
۲۱۸۵-۲. دارالفتوای مرکزی
۲۱۸۶-۲. مجالس شورا در ولایات
۲۱۹۷-۲. شورای نظامی
۲۱۹۸-۲. ساختار جدید نئوطالبانیزم
۲۲۰۹-۲. منابع مالی
۲۲۰۳. آراء و اندیشه‌های جنبش طالبان
۲۲۲۴. اصول و اهداف طالبان

فصل چهارم: نسبت اندیشه سیاسی جریان‌های اسلام‌گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران

مبحث اول: نسبت سنجی اندیشه سیاسی جنبش‌های اسلامی اصلاح طلب با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۲۲۷

گفتار اول: نسبت سنجی اندیشه سیاسی جنبش‌های اسلامی اصلاح طلب سنی یا اخوانی با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۲۲۷

اول: نسبت سنجی اندیشه سیاسی جماعت اخوان المسلمین با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۲۲۸

۱. رابطه بین دین، سیاست و حکومت ۲۲۸

۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن ۲۲۹

۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت ۲۳۰

۴. ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی ۲۳۲

۵. نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام ۲۳۵

۶. نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد ۲۳۷

۷. نوع نگاه به غرب و تجدد ۲۳۸

۸. نقش سیاسی - اجتماعی زنان ۲۳۹

۹. مسأله فلسطین و اسرائیل ۲۴۰

۱۰. استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی ارائه شده ۲۴۱

دوم: نسبت سنجی اندیشه سیاسی جنبش حماس با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۲۴۴

۱. رابطه بین دین، سیاست و حکومت ۲۴۴

۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن ۲۴۴

۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت ۲۴۵

۴. ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی ۲۴۶

۵. نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام ۲۴۷

۶. نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد ۲۴۸

۷. نوع نگاه به غرب و تجدد ۲۴۸

۸. نقش سیاسی - اجتماعی زنان ۲۴۹

۹. مسأله فلسطین و اسرائیل ۲۵۰

۱۰. استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی ارائه شده ۲۵۲

گفتار دوم: نسبت‌سنجی اندیشه‌سیاسی جنبش شیعی حزب‌الله لبنان با اندیشه‌سیاسی

انقلاب اسلامی ایران ۲۵۳

۱. رابطه دین، سیاست و حکومت ۲۵۳
۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن ۲۵۳
۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت ۲۵۴
۴. ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی ۲۵۶
۵. نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام ۲۵۷
۶. نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد ۲۵۸
۷. نوع نگاه به غرب و تجدد ۲۵۹
۸. نقش سیاسی - اجتماعی زنان ۲۵۹
۹. مسأله فلسطین و اسرائیل ۲۶۰
۱۰. استراتژی و راهکارهای سیاسی ارائه شده ۲۶۱

مبحث دوم: نسبت‌سنجی اندیشه‌سیاسی جنبش‌های اسلامی بنیادگرای سلفی با اندیشه

سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۲۶۴

گفتار اول: نسبت‌سنجی اندیشه‌سیاسی جریان وهابیت‌دکومتی با اندیشه‌سیاسی انقلاب

اسلامی ایران ۲۶۵

۱. رابطه دین، سیاست و حکومت ۲۶۵
۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن ۲۶۶
۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت ۲۶۷
۴. ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی ۲۶۹
۵. نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام ۲۶۹
۶. نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد ۲۷۱
۷. نوع نگاه به غرب و تجدد ۲۷۲
۸. نقش سیاسی - اجتماعی زنان ۲۷۳
۹. مسأله فلسطین و اسرائیل ۲۷۴
۱۰. استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی ارائه شده ۲۷۵

گفتار دوم: نسبت‌سنجی اندیشه‌سیاسی جنبش‌های بنیادگرای سلفی تکفیری - جهادی

با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۲۷۶

اول: نسبت‌سنجی اندیشه‌سیاسی سازمان القاعده با اندیشه‌سیاسی انقلاب اسلامی ایران

۲۷۶

۱. رابطه دین، سیاست و حکومت ۲۷۶
۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن ۲۷۶
۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت اسلامی ۲۷۸

۲۸۰ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی
۲۸۱نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام
۲۸۲نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد
۲۸۴نوع نگاه به غرب و تجدد
۲۸۵نقش سیاسی - اجتماعی زنان
۲۸۷مسأله فلسطین و اسرائیل
۲۸۸استراتژی‌های سیاسی و راهکارهای مبارزاتی ارائه شده

دوم، نسبت‌سنجی اندیشه سیاسی جنبش طالبان با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران

۲۹۰
۲۹۰۱. رابطه دین، سیاست و حکومت
۲۹۰۲. نقش شریعت در قانون‌گذاری و جایگاه اجتهاد در آن
۲۹۱۳. نقش و جایگاه مردم در حکومت اسلامی
۲۹۱۴. ویژگی‌های مورد نظر برای حاکم در نظام اسلامی
۲۹۳۵. نوع نگاه به دیگر مذاهب اسلامی در راستای وحدت جهان اسلام
۲۹۴۶. نحوه برخورد با دیگران و نوع نگاه به جهاد
۲۹۵۷. نوع نگاه به غرب و تجدد
۲۹۶۸. نقش سیاسی - اجتماعی زنان
۲۹۷۹. مسأله فلسطین و اسرائیل
۲۹۸۱۰. استراتژی‌ها سیاسی و راهکارهای مبارزاتی ارائه شده

۳.۲ نتیجه‌گیری

جدول مقایسه‌ای نسبت‌سنجی اندیشه سیاسی جریان‌های فکری درون جنبش اسلام‌گرای

معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران ۳۱۱

فهرست منابع ۳۱۳

مقدمه:

جنبش‌های اسلامی پدیده‌ای عظیم و فراگیر هستند که مقارن با حرکت استعمارگرانه غرب از یک سو و عقب ماندگی مسلمانان از سویی دیگر در حدود دو قرن پیش آغاز شده‌اند. در این دو قرن فراز و نشیب‌های فراوانی پیش‌روی این حرکت‌ها قرار داشته و دارای ضعف‌ها و قوت‌هایی جهت دست‌یابی به آمال و اهداف خویش بوده‌اند؛ چرا که در برخی از مقاطع زمانی پیروزی‌های عظیم نصیب آن‌ها گشته و گاهی نیز در برخی مقاطع ناکام شده یا با شکست روبرو شده‌اند. جنبش‌های اسلامی در ابتدای حرکت خویش از مناطق جغرافیایی محدودی سر برآوردند و سپس در طول دهه‌های گذشته دامنه آن گسترده شده و به تدریج سراسر دنیای اسلام از شرق آسیا تا جنوب و غرب آفریقا و حتی در بین اقلیت‌های مسلمان سایر کشورها گسترش یافته‌اند. فعالان آن در ابتدا جمعی از علمای دینی، نخبگان و اندیشمندان بوده‌اند و امروزه تمامی توده‌های مسلمان عالم و عامی را فرا گرفته و در مسیر خود به حرکت واداشته است. جریان‌های اسلام‌گرا هم اکنون بازیگران اصلی جوامع اسلامی به شمار می‌روند که می‌توانند با عملکرد برخاسته از مبانی فکری و اندیشه‌ای خود وضعیت فعلی جهان اسلام و مسلمانان را بهبود بخشیده و به سمت تعامل با دنیای جدید پیش ببرند و یا با استفاده از اقدامات نسنجیده و متعصبانه خود زمینه زوال اسلام و مسلمین را فراهم سازند. برای همین است که فهم دقیق و سنجیده از جنبش‌های اسلامی معاصر در وضعیت کنونی و نحوه برخورد، تعامل و یا تقابل با آن‌ها برای مسئولین امر، سیاست‌گذاران و پژوهشگران و محققان لازم و بلکه واجب است.

۱. بیان و ضرورت مسأله:

یکی از جنبش‌های اسلامی نسبتاً موفق در دوران معاصر که توانست قدرت را نیز در دست بگیرد و ساختار و تشکیلات مورد نظر خویش را برای دست‌یابی به اصول و اهداف مورد نظر برپا سازد؛ انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (س) می‌باشد. این انقلاب به عنوان یکی از جنبش‌های مهم و تأثیرگذار در سطح جهان اسلام در چند دهه اخیر، توانست سال در ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م سلطنت شاهنشاهی ایران را سرنگون و به جای آن نظام سیاسی مطلوب خویش بر پایه «ولایت فقیه» و با تکیه بر اندیشه و فقه شیعی بنیان‌گذاری نماید. انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن یعنی جمهوری اسلامی ایران در سطح جهان و منطقه مخصوصاً بین جوامع اسلامی با واکنش‌های مثبت و منفی فراوانی روبرو بوده و هست، چرا که با محتوای دینی خود و برقراری پیوندی دوباره میان دین و سیاست همه تحلیل‌ها را به هم زده و به عنوان یک جنبش اسلامی مطرح شیعی علی‌رغم قرار گرفتن بسیاری از مشکلات و تهدیدات داخلی و خارجی، با آن‌ها کنار آمده و مقتدرانه به راه خویش ادامه دهد.

این انقلاب به محض پیروزی، استقرار و تثبیت، رویکرد خویش نسبت به جنبش‌های اسلامی و اسلام‌گرایان را بر حمایت گسترده و همه‌جانبه بدون توجه به امور جانبی هم‌چون اختلافات مذهبی یا عقیدتی قرار داده است. اما با وجود این، جنبش‌های اسلامی را نمی‌توان جریان واحدی و یک‌صدایی دانست بلکه در درون آن جریان‌های فکری مختلفی وجود دارد و از تکثر و تعدد بسیاری برخوردار هستند. از جمله این تنوع و گستردگی می‌توان به جریان‌های برخاسته از اسلام سنتی، جریان سلفی- وهابی، جریان تکفیری- جهادی، جریان نوسلفی و جریان نوگرای دینی اشاره کرد. هر چند همگی آن‌ها بر احیاء اسلام و هویت اسلامی به عنوان راه برون رفت از بحران‌های موجود جوامع اسلامی تأکید دارند اما دارای تفاوت‌های مهمی در نوع نگاه به اسلام، احکام اسلامی، نحوه تعامل با دیگر مسلمانان و اتخاذ رویکرد و مشی مبارزاتی می‌باشند. در واقع گستره اسلام‌گرایان از جریان‌های شیعی حامی انقلاب اسلامی ایران چون حزب الله لبنان تا سلفی‌های تکفیری معاند با مذهب شیعه و انقلاب اسلامی هم‌چون وهابیت، القاعده و شاخه‌های برآمده از آن‌ها را در بر می‌گیرد. البته باید این تنوع و گستردگی را در نحله‌های فکری- عقیدتی این جریان‌ها جست‌وجو نمود و به همین خاطر باید گفت که انقلاب اسلامی ایران به رغم اعلام حمایت و همراهی خود با جنبش‌های اسلامی نباید از همه آن‌ها بدون توجه به داشتن اختلافات فکری و دشمن‌هایی آشکار یا پنهان پشتیبانی و حمایت نماید.

باید گفت غلبه هر یک از این جریان‌ها، با توجه به روند رو به رشد جریان‌های اسلام‌گرا در بین جوامع اسلامی، می‌تواند تبعات متفاوتی را برای جهان اسلام به طور عام و جمهوری اسلامی ایران به طور خاص داشته باشد. لذا باید بتوانم میزان تشابهات و تفاوت‌های این جریان‌ها را با انقلاب اسلامی ایران و نظام ج.ا.ا. تشخیص داده و در نهایت بتوان استراتژی مناسبی را در برخورد با آن‌ها اتخاذ نمود. بنابراین باید دست به یک عمل مقایسه‌ای و نسبت‌سنجی بر اساس مبانی اندیشه سیاسی اسلامی مشترک بین این جنبش‌ها زد و پژوهش حاضر مسئولیت مهم چنین امری را بر عهده گرفته است.

۲. سؤال اصلی:

وجوه افتراق و اشتراک بین اندیشه سیاسی جریان‌های فکری درون جنبش‌های اسلام‌گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران کدام است؟

۳. سؤالات فرعی:

- جریان‌های مختلف فکری درونی جنبش‌های اسلامی معاصر کدام هستند؟
- اشتراکات بین اندیشه سیاسی جریان‌های فکری درون جنبش‌های اسلام‌گرای معاصر با اندیشه سیاسی انقلاب اسلامی ایران چیست؟